

absoluutheid, voor wie al het halve, het tweeslachtige een onmogelijkheid was. Maar er was wel al vroeg het beleven van de heiligheid van het moederschap. In haar verlovingsstijd spreekt zij over „de moederboodschap, die verder leeft in elke vrouw. Dat is een mysterie, diep en ondoordringbaar, teeder en alomvattend. Ik buig me daarvoor, waar ik dit ontmoet. Ik kniel daarvoor in deemoed. Dat en de dood, dat is mijn godsdienst, omdat ik het niet vatten kan.”

En later, als we haar zien, gerijpt en nog verder rijpende in haar kunst is dit gevoel gegroeid tot een machtige, omvattende, koesterende liefde die uitdrukking vindt in de wijze, waarop zij de dingen weergeeft.

Dan spreekt dat mysterie van het moederschap in elk beeld. Dan is het of met oneindige tegelijkertijd aardsche en hemelsche liefde mensch en ding en bloem bestraald wordt, of een teere schemer van medelijden, begrijpen en verzachten zich legt over de hoofden en lijven en handen, van al die sombere werkers uit Worpswede, van de oude leelijke vrouwen, van de stugge, houten boeren, van de vruchten en bloemen. Waarom zijn de modellen, die Paula kiest vaak zoo leelijk en afstootend — zoo weinig lieflijk en bekorend? Zou dat niet kunnen zijn, omdat juist dat leelijke noodig had dezen stroom van moederlijke liefde, dezen balsem van zachte bewogenheid met het lot?

Veel schildert Paula de moeder met haar kind, zoogende moeders, slapende moeders. En het is of al deze moeders iets van de heilige sfeer van madonna-beelden in zich dragen. Deze grove vrouwen, die soms angstige, gespannen gezichten hebben, door leed geteekend. In de wijze waarop zij haar kindje voeden, in de manier, waarop zij beschuttend haar hand om het kindje heengeslagen hebben — in de wijze waarop even een heel klein lachje als een vage schemer het sombere gezicht doorlicht, in den diepen, overgegeven slaap van de moeder, die haar kindje tegen zich aan weet, ook in haar droom — is een innerlijke gebondenheid aan het mysterie van het leven, is een heiligheid van overgave, die uitstijgt boven de aarde.

In haar kunstenaarschap is Paula nooit de vrouw, de geliefde, maar daar is zij de moeder, de volledige moeder, voor wie waar zijn de woorden, die Augusta de Wit eens schreef: De ware moederliefde, zij, die meer is dan enkel de instinctmatige drift tot het eigen vleesch en bloed, heeft het lichaam niet van noode. De ware vrouw is van nature moeder. Dat is: zelfvergeten minnende.

En zij minde deze menschen, minde ze zoo, dat zij haar ziel overgoot in hun vorm en dat zijzelf niet meer te scheiden is van hen allen. Dat, wat wij missen in de verhouding tot haar man, vinden wij hier. In de verhouding tot Modersohn vergeet zij zichzelf niet. Haar verhouding tot hem remt haar in dat andere. En als zij toegeeft aan die stem, die haar voortdrijft naar de scheppende eenzaamheid. „Ik weet niet, of men dat nog egoïsme mag noemen, in elk geval is het dan het edelste.”